

*Раєвська І. В.,**кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри теорії та практики перекладу
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова**Гринько О. С.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

ТРАДИЦІЯ ТА НОВАТОРСТВО ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ ВЛАСНИХ НАЗВ УКРАЇНСЬКОЮ НА ПРИКЛАДІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ

Анотація. Статтю присвячено аналізу особливостей передачі власних назв з англійської мови українською на прикладі художнього твору ірландської сучасної письменниці Саллі Руні «*Normal people*» в українському перекладі, який виконала Анастасія Коник. Власні назви відіграють важливу роль у сфері культури та науки, часто запозичуючись із іноземних мов, тому ці одиниці є предметом постійної уваги сучасного перекладознавства. На відміну від загальноживаних слів, власні назви мають здатність до універсалізації, що робить їх надзвичайно важливими для комунікації та взаєморозуміння. Крім того, вони відіграють значну роль у міжкультурній комунікації, філології та перекладознавстві. Особливості власних назв привернули увагу науковців, що згодом призвело до формування окремої науки – ономастики, яка вивчає ці лексичні одиниці та їхнє функціонування. Переклад власних назв вимагає дотримання низки прийнятих правил, проте, навіть у цьому разі, різниця у системах письма може значно спотворювати ідентичність назви. Часто перекладач стикається з труднощами у передачі смислового чи емоційного навантаження, яке закладено в ім'я автором. Читач перекладу іноді не здатний повною мірою оцінити образність і глибину, закладені в текст оригіналу, що може призводити до втрати цілісного сприйняття. Порівняльний аналіз підходів до визначення власних назв в українській та англійській ономастиці демонструє як спільні риси, так і відмінності. Розбіжності між підходами мають важливе значення для практики перекладу власних назв. Вони створюють основу для розробки методів передачі, які враховують як семантичну, так і культурну специфіку цих мовних одиниць. Завдяки такому підходу перекладачі можуть зберігати не лише фонетичні чи графічні аспекти, але й культурно-історичну цінність оригіналу. У статті зроблено огляд українських та іноземних класифікацій власних назв та способів їх перекладу, виділені найчастотніші засоби передачі сучасних та традиційних власних назв різних семантичних груп.

Ключові слова: ономастика, власні назви, семантичні групи власних назв, способи перекладу власних назв, практична транскрипція, трансплантація, калькування.

Постановка проблеми та зв'язок з науковими та практичними завданнями. Неповнота даних досліджень про проблеми перекладу власних назв з англійської мови українською

обумовлює сьогоденний інтерес перекладознавців до вивчення цієї проблематики. Також актуальність зумовлює інтерес вчених та пересічних читачів до власних назв, які потрапляють в українську мову. Оскільки власна назва відображає культурну специфіку мови, виникають труднощі при її перекладі. Існує хибна думка, що переклад власних назв не потребує великої уваги. Однак такі назви мають унікальну семантичну структуру, яка сприяє подоланню мовних бар'єрів та розумінню зв'язків між мовними одиницями та категоріями. При перекладі часто втрачаються зв'язки між оригіналом та перекладом, а це може ускладнити ідентифікацію об'єкта чи особи. Тому сучасному перекладачу слід вивчати та аналізувати власні назви та їх категорії, знати традиційні та новаторські підходи до передачі власних назв рідною мовою та шукати найоптимальніші засоби передачі ідей автора через власні назви.

Метою роботи є аналіз особливостей функціонування та перекладу власних назв в сучасній англійській прозі при перекладі з англійської мови українською. Для реалізації поставленої мети було проаналізовано романі Саллі Руні «*Normal people*» та його переклад українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі перекладу власних імен художньої літератури присвячено наукові розвідки як вітчизняних так і зарубіжних дослідників: О. Бока, В. Карабан, А. Гудманян, Т. Олійник, М. Бережна, П. Ньюмарк, С. Норд, С. Баснет, І. Мейсона та інших, у яких схарактеризовано ефективні способи їх перекладу, оцінено роль перекладачів.

Власні назви (оніми) – це мовні одиниці, що слугують для конкретного найменування окремих предметів дійсності, співвідносячи їх із класом споріднених об'єктів. Вони є важливою частиною мовного інвентаря, дозволяючи точно і однозначно визначати ті реалії, які не можуть бути описані за допомогою загальних назв або інших засобів. Власні назви відрізняються від загальних за обсягом і характером інформації, яку вони містять, виконуючи не лише номінативну, але й культурну функцію [1, 2].

Серед дослідників, які суттєво вплинули на вивчення перекладу онімів, можна виділити Пітера Ньюмарка, Юджина Найду та Андре Лефевра.

П. Ньюмарк у своїй праці *A Textbook of Translation* розглядає стратегії транскрипції, транслітерації та адаптації, наголо-

шуючи на необхідності збереження культурної ідентичності та забезпечення зрозумілості для цільової аудиторії [3]. Найда запропонував концепцію «динамічної еквівалентності», що акцентує увагу на збереженні реакції аудиторії оригінального тексту, аналізуючи переклад біблійних онімів і їхнє культурне значення. Лефевєр вивчав ідеологічний вплив на переклад, розглядаючи адаптацію власних назв через призму політичних і культурних факторів [4].

Іен Мейсон і Гарі Кассарс досліджували прагматичний аспект перекладу онімів. Мейсон підкреслював необхідність урахування семантичних і комунікативних функцій власних назв, пропонуючи адаптувати методи перекладу (транскрипція, калькування, прямий перенос) до конкретного контексту [5]. Кассарс зосередився на транслітерації та культурній значущості онімів, показуючи, що вибір методу перекладу залежить від прагматичного контексту та потреб цільової аудиторії [6]. Ці дослідження створюють теоретичну базу для аналізу та практики перекладу власних назв у міжмовній комунікації.

Порівняльний аналіз української та англійської ономастики виявляє спільне розуміння власних назв через їхню номінативну функцію, спрямовану на ідентифікацію унікальних об'єктів. У обох традиціях підкреслюється роль власних назв як маркерів історії та культурної ідентичності, що зберігають зв'язок із національними й регіональними особливостями. Власні назви розглядаються не лише як мовні одиниці, але і як важливий елемент культурної спадщини, що відображає унікальні риси спільнот.

Відмінності між підходами зумовлені різними науковими акцентами: українська ономастика зосереджується на історичному й етнокультурному аспектах, тоді як англійська традиція акцентує функціональні та когнітивні аспекти, включно з впливом власних назв на міжмовну комунікацію. Ці розбіжності визначають підходи до перекладу, дозволяючи зберігати не лише графічну чи фонетичну форму, але й культурно-історичну цінність оригіналу. Такий підхід є критично важливим у художньому перекладі, де необхідно передати зміст, емоційний вплив і національну ідентичність тексту.

Для цілей дослідження перекладу власних назв у сучасному романі найбільш підходящим є визначення, запропоноване М. Бережною [7], де зазначено, що власна назва – це одиниця мови, яка слугує для позначення окремого предмета чи поняття з однотипного класу, зберігаючи свою ідентичність у міжмовному просторі. Таке визначення дозволяє врахувати специфіку їхнього використання у художній літературі та важливість збереження культурної специфіки під час перекладу.

У сучасному перекладознавстві існує ціла низка класифікацій власних назв. Розглянемо деякі з них докладніше.

Український вчений В'ячеслав Іванович Карабан, відомий своїми дослідженнями в галузі перекладу, зокрема наукової та технічної літератури, приділяв увагу класифікації власних назв. У своїх працях він розглядав різні типи власних назв, такі як антропоніми (імена людей), топоніми (географічні назви), зооніми (назви тварин), теоніми (імена божеств), міфоніми (імена міфологічних персонажів), етноніми (назви народів), космоніми та астроніми (назви небесних тіл), ідеоніми (назви творів мистецтва) та прагматоніми (назви об'єктів матеріальної культури) [8].

М. Кочерган зазначає: «Власні імена, на відміну від загальних, служать для виділення названого ними об'єкта з низки

подібних для його індивідуалізації та ідентифікації» [9, с. 464]. В його класифікації зустрічаємо також хрононіми, ергоніми, гідроніми, етноніми [9, с. 466].

О. В. Пеліна у своїй дисертаційній роботі аналізує ще один вид онімів – прагматоніми, який має свої підвиди (архітектуроніми, хремагоніми, порейоніми, фалероніми та товароніми), а також виділяє підвиди ідеонімів – артіоніми, біблійоніми, гемероніми, георгоніми, документоніми та хрононіми [10, с. 19].

Поетонімам присвячено багато робіт М. В. Бережною, важливих для аналізу художньої літератури. О. П. Ковальчук проводить аналіз епонімів, що теж є невід'ємною складовою ономастичного простору [11].

Ключова задача перекладача – зробити переклад таким, щоб реципієнт отримав адекватний переклад власних назв з мови оригіналу. При цьому перекладознавці досі не мають консенсусу щодо класифікації способів перекладу власних назв.

М. Положин у своєму посібнику визначає три основні види перекладу: адекватний, дослівний і вільний. Адекватний переклад забезпечує точну передачу змісту та форми оригіналу, дослівний — зберігає структуру мови-оригіналу й застосовується до власних назв та термінів, а вільний дозволяє адаптацію тексту для цільової аудиторії [12]. Подібний підхід спостерігається у працях І. В. Корунця, який також виділяє буквальный переклад, переклад від слова до слова та словесний переклад [13]. Пітер Ньюмарк пропонує методи транскрипції, транслітерації, калькування, трансплантації та адаптації, наголошуючи на важливості врахування культурної специфіки і контексту. Вінай і Дарбельє зосереджуються на адаптації та калькуванні як ключових методах для передачі культурно специфічних назв [14], тоді як Сусан Баснетт акцентує увагу на збереженні, модифікації та локалізації власних назв у контексті міжкультурної комунікації [15].

Іен Мейсон і Дуглас Робінсон виділяють фонетичну, лексичну та культурну адаптації, підкреслюючи їхню залежність від потреб аудиторії. Андре Лефевєр наголошує на впливі ідеології, пропонуючи переклад-заміщення та директний переклад. Х. Норд акцентує на функціональній адаптації та збереженні культурного контексту [16]. В. Карабан пропонує методи транскрипції, транслітерації, калькування та використання традиційних відповідників, актуальних для географічних назв і імен. А. Гудманян виділяє трансплантацію, транслітерацію, практичну транскрипцію та коментований переклад, відкидаючи примітки як неприйнятний варіант [17]. М. Бережна додає морфограматичну модифікацію, семантичну експлікацію та обмеження варіативності, підкреслюючи їхню важливість у сучасному перекладознавстві.

На наш погляд, різноманітність класифікацій власних назв в українському, американському та британському мовознавстві пов'язана з відмінностями у мовних традиціях, культурному контексті та підходах до лінгвістичних досліджень. Українська лінгвістика приділяє значну увагу історичному та етнокультурному аспектам, зосереджуючись на зв'язку власних назв із національною ідентичністю, фольклором та історією. Це пояснюється тим, що українська мова і культура тривалий час перебували під впливом різних імперій, що спричинило необхідність акцентувати національну самобутність через мову, зокрема через аналіз власних назв. Наприклад, українські класифікації часто орієнтовані на ономастичний континуум, що враховує географічні, антропонімічні та історичні аспекти.

У свою чергу, американська та британська традиції більшою мірою орієнтовані на практичність та міжкультурну адаптацію. Дослідження власних назв у цих країнах часто зосереджуються на їхньому функціональному використанні у міжмовній комунікації, літературі та масовій культурі. Класифікації базуються на прагматичних аспектах, зокрема на аналізі того, як оніми передаються у перекладі або адаптуються до потреб аудиторії. Наприклад, британські вчені, як-от Пітер Ньюмарк, акцентують увагу на впливі культурного контексту та стратегій перекладу на збереження ідентичності власних назв. Американські лінгвісти, такі як Юджин Найда, зосереджуються на динамічній еквівалентності, що враховує емоційний відгук реципієнта. Різниця підходів також відображає відмінності у меті: якщо українські класифікації націлені на збереження національної спадщини, то англійські дослідження більше спрямовані на універсалізацію та адаптацію.

Виклад основного матеріалу. Роман «Нормальні люди» Саллі Руні [18, 19] є цікавим об'єктом для дослідження перекладу власних назв, оскільки відображає актуальні соціальні, культурні та психологічні аспекти життя в Ірландії. Власні назви в тексті, зокрема антропоніми, топоніми, прагматоніми та ідеоніми, виконують функції ідентифікації, створення автентичності та передачі соціального і символічного змісту. Імена героїв, як-от Коннелл Вальдрон і Маріанна Шерідан, або топоніми, такі як Слайго чи Дублін, відображають ірландську культуру та контрасти між провінцією й містом, що вимагає від перекладача збереження їхнього культурного й семантичного навантаження. Популярність роману та його серіальна адаптація підкреслюють важливість перекладу для забезпечення зрозумілості і впливовості тексту для різних аудиторій. Аналіз власних назв у творі є міжкультурним дослідженням, що дозволяє оцінити, як переклад зберігає емоційний і культурний вплив оригіналу.

Найчисельнішою групою є антропоніми і топоніми, що разом становлять понад половину всієї вибірки (54.7%), що свідчить про їхню ключову роль у тексті. Інші категорії, хоча менш поширені, додають глибини, розмаїття та контекстуальності твору. Розподіл онімів у тексті демонструє їхню важливість для створення цілісного та багатозначного контексту твору. Найвища частка антропонімів (25.4%) і топонімів (29.3%) підкреслює ключову роль персонажів та географічної прив'язки у формуванні сюжету. Ці категорії служать основою тексту, забезпечуючи його ідентифікацію у просторі та людському вимірі.

Значна частка прагматонімів (19.2%) та ідеонімів (12.7%) свідчить про інтеграцію в текст сучасного соціального й культурного контексту. Включення назв брендів, літературних творів, фільмів та медіа підсилює зв'язок тексту із реальним світом, що робить його ближчим до читача.

Менша кількість хрононімів (4.9%), ергонімів (3.9%), міфонімів (2.3%) і зоонімів (2.3%) свідчить про їхню більш специфічну, але важливу функцію. Вони додають символізму, культурних асоціацій та емоційної глибини. Наприклад, назви свят посилюють святковий або традиційний контекст, а прізвиська тварин додають індивідуальності окремим елементам сюжету.

Таким чином, розподіл онімів демонструє баланс між ключовими та допоміжними категоріями, кожна з яких виконує свою роль у створенні багатовимірного художнього світу.

В перекладі роману українською мовою, який виконала Анастасія Коник [18], найбільш поширеними способами перекладу онімів є традиційний ономастичний відповідник, транскрипція та транслітерація. Традиційний ономастичний відповідник (28.7%, 88 одиниць) використовується переважно для усталених назв, таких як країни, географічні об'єкти та імена відомих осіб (*Sweden – Швеція, Zeus – Зевс*). Транскрипція (18.9%) застосовується для передавання звучання, особливо у випадках, коли немає усталеного відповідника (*Irish Times – Айрїш Таймз*). Транслітерація (16.3%) допомагає передати графічну форму оригіналу українськими літерами. Практична транскрипція (12.4%) поєднує транскрипцію і транслітерацію для збереження балансу між звучанням та графічною формою (*Connell Waldron – Коннелл Вальдрон*).

Калькування (10.8%) і трансплантація (11.4%) використовуються у випадках, коли необхідно передати зміст або зберегти міжнародну впізнаваність. Калькування є типовим для організації чи свят (*Bank of Ireland – Банк Ірландії*), тоді як трансплантація застосовується до брендів і компаній (*Netflix – Netflix*). Змішаний спосіб перекладу (1.6%) поєднує кілька технік, таких як транскрипція та калькування, для складних назв (*Trinity College – Трінїті Коледж*). Це забезпечує адекватність і зрозумілість для читача, дозволяючи врахувати семантичні та культурні аспекти.

Змішаний спосіб перекладу є особливо важливим для онімів зі складною структурою, що включають як власні імена, так і загальні слова (*the New York Times – Нью-Йорк Таймз*). Комбінація методів, таких як традиційний ономастичний відповідник і транскрипція, створює баланс між збереженням оригінальної форми та адаптацією до українського контексту. Такий підхід робить переклад точним і зрозумілим, що є важливим для забезпечення функціональності тексту.

Аналіз тематичної класифікації онімів у співвідношенні зі способами перекладу демонструє певні закономірності, пов'язані з їхнім характером і сферою вживання. Для антропонімів і топонімів найчастіше використовуються транскрипція, транслітерація та традиційний ономастичний відповідник. Імена людей та географічні назви, що мають усталені форми в українській мові, зазвичай передаються через традиційний відповідник, як-от *Zeus – Зевс* або *Dublin – Дублін*. Для менш відомих або нових імен часто застосовують транскрипцію (*Connell – Коннелл*) або транслітерацію (*Sheridan – Шерідан*), що дозволяє зберегти їхню фонетичну форму.

Для прагматонімів, таких як назви брендів і організацій, характерне застосування трансплантації або калькування. Наприклад, *Coca-Cola – Кока-Кола* демонструє трансплантацію, тоді як *Bank of Ireland – Банк Ірландії* є прикладом калькування. У разі складних назв, що містять елементи кількох типів, нерідко використовується комбінований спосіб. Подібна тенденція спостерігається й у передачі ідеонімів, де калькування використовується для буквальних перекладів назв, а трансплантація – для збереження оригінального вигляду сучасних термінів.

Назви свят, установ і міфоніми зазвичай перекладаються за допомогою калькування або традиційного ономастичного відповідника, враховуючи їхню культурну значущість. Наприклад, *Saint Patrick's Day – День Святого Патріка* є прикладом калькування, а *Zeus – Зевс* передається як традиційний відповідник. Зооніми переважно перекладаються через транскрип-

цію або транслітерацію. Загалом вибір способу перекладу значною мірою залежить від семантичної та стилістичної функції оніма в тексті, а також від усталеності його форми в українській мові.

Висновки. Аналіз способів перекладу онімів показав, що найбільш поширеними методами є традиційний ономастичний відповідник, транскрипція та транслітерація, які найчастіше використовуються для антропонімів і топонімів. Ці методи дозволяють зберегти автентичність оригіналу та адаптувати його до мовної системи перекладу, забезпечуючи впізнаваність назв для цільової аудиторії. Водночас методи калькування, трансплантації та змішаного перекладу демонструють свою ефективність у переданні семантичних або культурних елементів менш відомих онімів. Залежність способу перекладу від типу власної назви, її структури та контексту використання вказує на необхідність гнучкого підходу з боку перекладача.

Подальші дослідження в цій галузі можуть зосередитися на аналізі специфіки перекладу власних назв у різних жанрах і текстових типах, зокрема в офіційних документах, художній літературі та мультимедійних текстах. Важливо також вивчати роль власних назв як інструментів міжмовної комунікації, адже вони не лише виконують номінативну функцію, але й є носіями культурної, історичної та соціальної інформації. Це робить їх ключовими «містками» між культурами, правильна передача яких сприяє ефективному міжкультурному діалогу.

Література:

- Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології / Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. Х.: Ранок-НТ, 2012.
- Піскун Н. До питання стандартизованої передачі українських антропонімів англійською мовою // Відтворення українських власних назв (антропонімів і топонімів) іноземними мовами. К.: НАН України 2003. С. 99–104.
- Newmark, P. A Textbook of Translation. Prentice Hall. 1988. P. 236.
- Lefevere, A. Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame. Routledge. 2022. P. 165.
- Mason, I. Pragmatics and Translation: Explorations in Intercultural Communication. Cambridge University Press. 2003. P. 98.
- Cassar, J. & Attard Tonna, M. (2018). They Forget That I'm There: Migrant Students Traversing Language Barriers at School. International Academic Forum Journal of Language Learning, 4(1), 7–23.
- Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних імен та назв. Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія. 2007, Т. 2 ; No 1. С. 62–67.
- Карабан В.І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську. [укр./англ.]: Навчальний посібник для ВНЗ. Вінниця: Нова Книга, 2008. 608 с.
- Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. 2 вид. Київ: Академія, 2005. 368 с.
- Пеліна О. В. Особливості перекладу українських ідеонімів і прагматонімів англійською мовою: автореф. дис. ... канд. філол. наук: Одеса, 2014. 190 с.
- Ковальчук О. П. Структурно-семантичні особливості епонімів англійської та української мов: дис. ... канд. філ. наук. Дрогобич, 2019. 188 с.
- Полюжин М.М. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську. К., 2011. 124 с.
- Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця: Нова книга 2002. С. 358.
- Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation. John Benjamins. 1995. P. 234.
- Bassnett, S. Translation Studies. Routledge. 2020. P.76.
- Nord, C. Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. Routledge. 1997. P. 76.
- Гудманян А.І. Відтворення власних назв у перекладі. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю– перекладознавство. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка Київ 2004. С. 96.
- Sally Rooney. Normal People. Faber & Faber. 2018. P. 266.
- Саллі Руні. Нормальні люди / пер. з англ. Анастасії Коник. Львів : Видавництво Старого Лева, 2020. 312 с.

Rayevska I., Grynko O. Tradition and Innovation in Translating English Proper Names into Ukrainian: a Case Study of Contemporary English-Language Prose Fiction

Summary. This article explores the translation of proper names from English into Ukrainian, using Normal People by contemporary Irish author Sally Rooney as a case study. The Ukrainian translation, completed by Anastasiya Konyk, highlights the challenges and nuances of rendering proper names across languages. Proper names play a vital role in culture and science, frequently borrowed from foreign languages, making them a key area of interest in modern translation studies. Unlike common nouns, proper names are often universal in use – maintaining their form across languages – which makes them crucial for communication and mutual understanding. They are also central to intercultural exchange, philology, and translation theory.

The distinct features of proper names have long attracted scholarly attention, leading to the emergence of onomastics as a specialised field of study. Translating proper names involves following established rules; however, differences in writing systems can sometimes distort their identity. Translators often face difficulties in conveying the semantic or emotional significance imbued by the author. As a result, readers of a translated work may miss some of the imagery or depth of the original, which can diminish their overall experience of the text.

A comparative analysis of how proper names are defined in Ukrainian and English-language onomastics reveals both similarities and differences. These distinctions have practical implications for the translation of proper names, laying the groundwork for approaches that account for both semantic meaning and cultural context. By considering these factors, translators can preserve not only the phonetic and graphic characteristics of proper names but also their cultural and historical significance. This article reviews Ukrainian and international classifications of proper names and methods of their translation, identifying the most frequently used strategies for rendering contemporary and traditional proper names from various semantic groups.

Key words: onomastics, proper names, semantic groups of proper names, translation strategies for proper names, practical transcription, transplantation, loan translation.